

VIDOVO U MRACLINU

MARIJA CVETNIĆ
41000 Zagreb
Trnsko 18f

UDK 394.6:291.4(497.13 Mraclin)
Stručni članak
Primljeno 15. III. 1993.

Tekst sadrži etnografski prikaz pučke pobožnosti, zvane *Vidovo*, u Mraclinu. Vidovo se u lokanim okvirima naziva i *Vidovdansko prošćenje*, a proštenje je karakteristično za sjeverozapadnu Hrvatsku, iako takve oblike pučkih pobožnosti nalazimo i u ostalim hrvatskim krajevima, ali pod drugim nazivom npr. *kirvaj* u Slavoniji, *dernek* u Dalmaciji. Tekst započinje općenitim viđenjem proštenja kao vjerske manifestacije ljudske religiozne svijesti. Zatim se opisuje blagdan Vidovo u svom pučkom i sakralnom izrazu, uz spomene na izostale fenomene koji su bili vezani uz taj dan. U završnom dijelu izražava se iščekivanje daljnjeg istraživanja ovog segmenta hrvatske duhovne - pučke baštine.

Tekst koji slijedi prilog je mogućem istraživanju i problematiziranju pučke pobožnosti koja se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (Hrvatsko zagorje, Turopolje, Posavina) naziva *proštenje*. Motiv koji me potakao na ovaj rad leži u nekoliko činjenica:

1. iskustvo proživljenog proštenja viđeno nakon završenog studija etnologije;
2. začeci istraživanja pučkih pobožnosti u hrvatskoj etnologiji (nedostatak građe s terena);
3. emocionalna vezanost uz kraj (Turopolje, Mraclin) i moju baku, koja mi prenosi svoje devedesetogodišnje iskustvo života u Mraclinu.

Nadam se da će ovim radom moja namjera kod zainteresiranih čitatelja biti opravdana.

PROŠTENJE

Riječ *proštenje* odnosi se na pučko-religiozni blagdan kojim se svetkuje svetac zaštitnik, tj. titular crkve nekog mjesta (sela) u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Čovjek kojemu je religioznost imanentna radi svijesti o vlastitoj ograničenosti, konačnosti i nemoći, od nečeg višeg i moćnijeg prosi pomoć, utjehu i zaštitu. Proširenjem individualne svijesti o takvoj ljudskoj prirodi, dolazim do već konstatirane situacije "što je čovjek u malom, to je zajednica u velikom" (Platon). Dakle čovjek kao bitno, nedostatno biće, udružuje se u zajednicu, koja postaje svijesna svoje nedostatnosti, te nalazi zaštitnika kojemu se u posebnim prilikama obraća, tj. prosi pomoć. Takva prošnja u kontekstu ljudske religioznosti i danas postoji. U slučaju koji želim opisati, zajednica je selo Mraclin, a svetac zaštitnik - sv. Vid.

Vidovo ili *Vidovdansko prošćejne* jedan je od najvećih pučko-sakralnih blagdana u selu Mraclin. Selo je smješteno na ravnici zvanoj Zagrebačko polje, danas Turopolje. Od Zagreba je udaljeno dvadesetak kilometara, južno, u pravcu Siska. S oba grada povezano je cestom i željezničkom prugom. Mraclin spada među najstarija i najveća sela turopoljskog kraja. Već se 1249. i 1255. g. spominje u dokumentima, u kojima se naznačuju međe velikog Turopoljskog luga (šume), pa se tako među međašima navodi i *terra Mrachlin* (Laszowski, 1910 (I):368). Ime sela nastalo je po svoj prilici od imena Martin ili Marcel (Martinus, Marcellus), pa se pretpostavlja da je to bio posjed kakvog Martina ili Marcela ili je tu nekoć bila crkva kojih od ovih svetaca (ibid.). Današnji je Mraclin selo sa tristotinjak kuća i u njemu živi oko tisuću žitelja. To je selo s najviše očuvanih, tradicionalnih turopoljskih kuća - *čardaka* (drvenih brvnara podignutih na kat), sa starom pučkom školom (s početka stoljeća), s vatrogasnim domom, te crkvom koja se nalazi na središnjem prostoru (ukazuje na važnost sakralnog prostora u svijesti mještana). Titular crkve i zaštitnik Mraclina je sv. Vid. Crkva je osnovana negdje između 1642. i 1668. g. pod imenom *Mudrost sv. Sofije*, a tek od 1698. počela se nazivati crkvom sv. Vida (Laszowski, 1910 (II):276).

Budući da je titular crkve sv. Vid, Vidovo je važan seoski blagdan. Po katoličkom kalendaru, blagdan sv. Vida je 15. lipnja, no selo blaguje prvu nedjelju nakon tog datuma (u slučaju da 15. nije nedjelja). Mještani tu nedjelju nazivaju *Vidovdansko prošćejne*. To je svojevrstan "dan sela" za koji zna cijela turopoljska regija. Okupljaju se obitelji, vraćaju se oni koji su se tu rodili, a danas žive negdje drugdje, pozivaju se gosti i prijatelji. Stoga se svako domaćinstvo temeljito priprema, želeći se prikazati u najboljem svjetlu. Iako je to u osnovi vjerski blagdan, pučka događanja koja prate vjersku svečanost s vremenom su dala glavno obilježje cijelom događaju. *Vidovdanskom prošćejnu* vremenski predthodi priprema. Nekada su se ljudi danima *pripravljali*¹ za proštenje. Bogatiji su seljani za tu priliku klali svinje, dok su oni siromašniji, za blagdanski stol priredili patkicu, kokicu ili komad svinjetine, posebno čuvan za Vidovo. Djevojke su u tajnosti šivale nove *oprave*² u kojima će s ponosom ići na svečanu misu, a kasnije na *bali*³. Domaćice su s posebnom pažnjom čistile kuću, a muškarci okućnicu. Iz drvenih škrinja vadilo se sve svečano ruho na zračenje. Vješale su se *cifaste firunge*⁴ na *obluke*⁵, prostirao *prebirani stolnak*⁶. Međutim, seljani nisu zaboravljali na duhovni dio pripreme. Mnogi (uglavnom žene) su od tri do pet dana postili, obavezno se ispovijedali, polagali zavjete i zahvaljivali sv. Vidu za ispunjene molbe. Dan prije proštenja crkveni se prostor ukrašavao cvijećem iz seoskih vrtova (danas kupljenim cvijetnim aranžmanom), poglavito glavni oltar.

Danas se dosta tih elemenata pripreme izgubilo ili ubrzalo. Kuća i okućnica se čiste kao i svake subote, ovaj puta možda malo temeljitije. Kolinja nema, jer većina domaćinstava posjeduje škrinje za zamrzavanje, koje su redovito pune svakojakog mesa i povrća, pa se ovo po potrebi vadi i odleđuje. Nova *oprava* kupuje se u obližnjem Zagrebu, pa izostaje

¹ pripravljali

² odjeća

³ ples

⁴ naročito ukrašene zavjese

⁵ prozore

⁶ stolnjak protkan nitima različitih boja

tradicionalno šivanje. Ali, još uvijek se peče gibanica *orehnjača*, uz cijeli niz raznovrsnih kolača, što je bilo i ostalo pokazatelj kvalitete i vještine domaćice. To je ujedno i prilika da djevojke posvjedoče pred gostima svoju spremnost za udaju. Predblagdanske subote se ranije liježe, da bi se za samo Vidovo moglo ranije ustati i na vrijeme završiti pripreme za doček gostiju. Dan proslave počinje vrlo rano, s prvim jutarnjim zracima dižu se domaćice prije svih ukućana, lože peći i pristavljaju juhu. Prostor oko crkve razbuđuju upravo pristigli *kramari*⁷, trgovci iz Velike Gorice i Zagreba. Sklapaju se montažni štandovi, razapinju veliki šatori pod koje se namještaju drvene klupe i stolovi, a tik uz njih licitari⁸ slažu medenjake, *kraluše*⁹, srca. Uz lijevu stranu crkve, na maloj livadi spajaju se dijelovi *ringišpila*¹⁰. Sav taj posao prati glazba s automobilskih kazetofona (nekad su pratnja bili seoski tamburaši). Crkvene svečanosti počinju jutarnjom misom, na koju uglavnom dolaze mlade žene i domaćice. U jedanaest sati počinje služenje svečane mise, koju vodi župnik, a glazbenu pratnju pjeva ženski zbor pod vodstvom seoskog orguljaša. Crkva je puna, a i prostor ispred nje. Na misi su seljani i velik broj posjetitelja. Nakon svečane mise slijedi kratko zadržavanje oko crkve, susreti, ogledanja i pozivi na čašicu *gvirca*¹¹. Majke s malom djecom obilaze štandove s igračkama. Za dječake izabiru vodene pištolje, autiče, plastične lutke Hi-mena, za djevojčice - Barbike, prstenčić ili narukvicu. Ponuda kramara je raznolika i za svakog se nađe ponešto. No, proštenje ne bi bilo proštenje da nema licitara. Njihova ponuda u vrstama je skromna i tradicionalna. Licitarska srca za djevojke i supruge, *kraluši*, bebe i *kojni* za djecu, te medenjaki za one najstarije.

Nakon obavljene kupovine i kušanog *gvirca*, svi odlaze kućama na ručak. Blagdanski stol započinje domaćom juhom. Glavno jelo čini nekoliko vrsta mesa (pečenog ili kuhanog) s mnoštvom priloga i salata. Za stolom je vrlo bučno (razgovori, zveket suđa i jedaćeg pribora, opomene nemirnoj djeci), čaše se neprestano pune gemištima, domaćice se trude održati red i donose neprestano novu hranu. Ručak završava bogatom ponudom kolača i neizbježnom kavom. Poslijepodnevni dio proštenja teče laganijim tempom. Sunce je malo odmaklo od zenita, dan je gotovo uvijek sunčan uz pravu ljetnu temperaturu, pa stariji sjede negdje u hladovini u kući ili uz *gvirc* pod šatorima. Naglas se sjećaju bivših Vidova i mnogih događaja iz prošlosti. Djeca su s darovanim novcima poslana na vožnju *ringišpilom* ili u kupovinu igračaka. Starije žene pripremaju se na misu *popoldanicu*¹², kojom vjerski dio svečanosti završava. Uvečer se organizira zabava. Nekada su počinjale u dva sata popodne i trajale do jedanaest uvečer. Današnji ples u Vatrogasnom domu prati "živa" glazba (domaći tamburaški sastav *Modra galica* ili pozvani sastav sa strane). Na zabavu dolaze svi, i staro i mlado. Svira se izvorna glazba, ali i novokomponirana zabavna, zatim rock, pop i sl.. Na zabavi se pleše, sjedi, priča i pije, sve dok glazbeni izvođači ne najave kraj - obično u svitanje slijedećeg dana.

⁷ prodavači različitim sitnim predmetima po sajmovima

⁸ ljudi koji prave i prodaju predmete od slatkog tijesta, posebno ukrašene

⁹ od slatkog tijesta napravljena krunica, sa žuto i ružičasto obojenim zmcima

¹⁰ vrtnjak

¹¹ alkoholno piće koje se pravi od meda

¹² misa koja se služi u pet sati poslije podne

Vidovdansko prošćejne je os godišnjih događaja; događaji su se zbili "prek nek je bilo prošćejne", ili "poslem prošćejna" i godina se često po njemu pamti "to je bilo onog leta kad su naši muži batinami tirali kurilovčane čez polje"¹³. Cijeli sadržaj proštenja veže se uz njegove dvije bitne strane:

1. proštenje kao pučka pobožnost, uključuje duhovnu pripremu, zavjete, molitve, uređenje crkve, prisustvovanje blagdanskim misama, ispovijed, pričest;

2. proštenje kao pučka zabava i veselje, uključuje okupljanje ukućana, svečani objed, šetnje selom, susrete i druženja uz čašicu *gvirca*, večernju zabavu s plesom.

Profani dio (2.) slobodniji je u izražaju pa je popraćen onim nepredvidivim, koje proštenju daje glavno obilježje (tko je došao, kvaliteta *gvirca*, tko svirana večernjoj zabavi...). Vjerski dio je kraći i predvidiv, te je godinama isti. Religiozni nosioci tog običaja - svećenik, zvonar, žene koje su uređivale crkvu, orguljaš, ženski pjevački zbor, te ostali vjerski puk - su najaktivniji organizatori proslave, a time i čuvari narodne tradicije¹⁴. Iako običaj traje već stoljećima, njegovi sudionici nejasno pričaju o svecu kojemu je ta proslava posvećena. (Sv. Vid, mučenik, rodom sa Sicilije, nakon teškog mučenja za vrijeme cara Dioklecijana - bačen među lavove, kuhan u kotlu s vrelom smolom i rastaljnim olovom - umro na rastezaljki (Leksikon, 1979)). Da li je pak ovaj Sicilijanac ikada mogao pretpostaviti s kolikom pažnjom i veseljem će se štovati njegov dan?

ZAKLJUČAK

Proštenje kao oblik pučke pobožnosti ostaje velikom temom za propitivanje. Nadam se da sam ovim radom priložila kamenčić u velikom mozaiku na kojem treba još mnogo raditi.

¹³ podatak preuzet od kazivačice Ane Cvetnić

¹⁴ Čvrstoća tradicije i životna ukorijenjenost spomenutih nosioca običaja prokušana je četrdesetpetogodišnjim periodom državnog jedinstva u kojem nije bilo mjesta pobožnostima. Ti su ljudi, usprkos prijekorima i zabranama, obnašali svoju vjersku dužnost, i bez straha organizirali proslavu.

LITERATURA

Laszowski, Emilij: *Povijest plemenite općine Turopolje* (svez. I, II), Plemenita općina Turopolje, Zagreb, 1910.

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, uredio Anđelko Badurina, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 1979.

LA FETE PATRONALE A MRACLIN

Résumé

Dans la première partie l'auteur indique le motif de ce travail. En premier lieu c'est la nécessité de rassembler et ensuite de publier les informations concernant la religiosité populaire dans des régions croates jusqu'à maintenant faiblement traitées. La fête patronale, nommée *proštenje* dans les régions du nord-ouest de la Croatie, est aussi connue dans d'autres coins du pays sous de noms différents dont le plus répandu est *kirvaj*.

L'auteur décrit la fête patronale dans le village de Mraclin qui se trouve à une vingtaine de kilomètres de Zagreb. Le patron de ce village et le titulaire de l'église est Saint Guy dont la fête est le 15 juin. Autrefois la célébration a été tenue le jour même de la fête, aujourd'hui on la tient le premier dimanche après cette date. La fête est à la fois une fête religieuse et populaire. Elle a eu ce double caractère dans le passé et l'aretenu jusqu'aujourd'hui.